

ACTIVITATEA CONSILIULUI DIRIGENT PRIVIND REGLEMENTAREA COMERȚULUI ȘI APROVIZIONAREA POPULAȚIEI (1918—1920)

Anii lungi de război s-au resimțit și în Transilvania. Pământuri nelucrate, producția industrială dezorganizată, starea dezastruoasă a mijloacelor de comunicație, deprecierea continuă a coroanelor austro-ungare, la care s-au adăugat dureroasele pierderi de vieți omenești, au fost grele moșteniri preluate de statul român, imediat după desăvârșirea unității sale politice. Într-un asemenea context sumar schițat apar ca firești dificultățile cu care era confruntat în diversele sale domenii de activitate Consiliul Dirigent.

Paralel și în strînsă legătură cu preocupările pentru reluarea și normalizarea activității productive se cereau luate măsuri cu privire la circulația și distribuția mărfurilor, încercîndu-se, pe cît posibil, apărarea intereselor publicului consumator. În situația concretă de atunci, comerțul liber, predominant în circulația capitalistă a mărfurilor în împrejurări normale, a fost socotit ca neadecvat pentru condițiile societății transilvănene postbelice. Intervenția statului prin organismele și autoritățile sale în desfășurarea vieții comerciale, cu toate încercările neajunsuri care puteau decurge din aceasta, a apărut atunci ca modalitatea cea mai eficientă pentru asigurarea unei aprovizionări mai raționale a regiunilor Transilvaniei. Comerțul, dirijat și controlat cu destulă strictețe la început, a devenit pe măsura normalizării situației tot mai liber, integrîndu-se organic în piața internă unitară a României.

Preocupările Consiliului Dirigent în ansamblul său, ori ale unor resorturi cu atribuții economice, în probleme privind circulația și desfacerea mărfurilor, au fost multiple și s-au manifestat pe diferite planuri. Interzicerea comerțului liber și condiționarea circulației mărfurilor de existența unui permis de cumpărare și de transport, emenate și unul și altul de la forurile competente, se corelau cu înființarea unor instituții care să coordoneze aprovizionarea populației. Strădanțiile de a inventaria și de a strînge produsele existente erau întregite cu eforturile de a se obține produse cît mai multe din producția internă agricolă sau industrială și de aducerea de mărfuri, cu precădere din celelalte provincii ale țării, sau de pe piețele externe. Totul se făcea însă în condiții deosebit de grele, deoarece războiul determinase o adevărată răsturnare a raporturilor comerciale anterioare. Acestor scopuri urma să le servească în mare măsură și Banca Centrală pentru Industrie și Comerț ce se va înființa sub egida Resortului de Comerț, precum și sprijinirea și îndrumarea activității Camerelor de Comerț și Industrie, existente pe teritoriul Transilvaniei.

Pe de altă parte, pentru ca autoritățile să dispună de mărfurile necesare aprovizionării populației și armatei, mai ales de alimente, s-a recurs fie la contingentarea articolelor alimentare, fie la rechiziții, atunci cînd cea dintîi nu se dovedise destul de eficientă.

Pentru a se combate scumpetea și specula s-au fixat prețuri maxime, s-a încurajat înființarea de organisme ale consumatorilor, s-au urmărit și s-au pedepsit persoane particulare și chiar oficiale care contraveneau dispozițiilor în vigoare.

Pentru regiuni mai greu încercate de lipsuri — ca zona Munților Apuseni, Maramureșul sau Sătmarul — s-a căutat înființarea unor organisme regionale, ale căror principale atribuții aveau în vedere aprovizionarea populației.

Stările social-economice specifice sfârșitului de an 1918 și celui următor și-au pus însă amprenta în mod nefavorabil asupra eficienței acțiunilor întreprinse de Consiliul Dirigent în aceste domenii. Așa se face că lipsa mărfurilor, specula și scumpetea au fost mereu chestiuni la ordinea zilei, în întreaga perioadă de activitate a Consiliului Dirigent, căutându-se constant o diminuare a lor.

Un rol deosebit în organizarea și controlul aprovizionării în județe l-au avut comisarii de alimentare. La solicitarea șefului resortului de alimentare Romul Boilă, Consiliile Naționale Comitatense Române au făcut propuneri de persoane care să fie numite comisarii de alimentație¹. Consiliul Dirigent în mai multe ședințe ale sale, pe baza propunerilor primite a făcut apoi numiri de comisari. Ei au fost recrutați dintre avocați și proprietari, financiar și comercianți. La 16/29 ianuarie 1919, Consiliul Dirigent a aprobat Ordonanța privitoare la Comisariatul de alimentare. În general, activitatea comisarilor de alimentare în repartizarea și transportul alimentelor în județe s-a caracterizat prin promptitudine și corectitudine. Au fost însă și cazuri în care unii dintre ei au săvârșit abuzuri, ceea ce a atras după sine intervenția autorităților, ajungându-se chiar la arestări². Într-o cuvîntare în Adunarea Deputaților, liderul național, Mihai Popovici, a fixat, destul de fidel, rolul comisarilor de alimentare, mai ales la începutul activității Consiliului Dirigent. „Atunci — spunea el — nu aveam nici o organizare, nimic, nu aveam nici un hambar, nici o magazie, nici două vagoane de grâu. S-au înființat acești comisari de alimentare, care poate să fi fost unii dintr-înșii abuzivi, dar să nu uitați un lucru, că ei au fost aceia, care au făcut aprovizionarea întregii armate și a întregului ținut de dincolo de Carpați”³. Comisariatul de alimentare au funcționat pînă la 15 iulie 1919 cînd și-au încetat activitatea, atribuțiile lor trecînd asupra Comisiunilor de aprovizionare ce se înființau cu aceeași dată⁴.

În momentele grele ale începutului, se impunea cu acuitate cunoașterea cantității de produse de care putea dispune Consiliul Dirigent. În consecință, fabricile, morile, depozitele și proprietarii au fost invitați printr-o Notă circulară „să-și anunțe de urgență materialele brute, produsele fabricate și stocurile de alimente.” Li se punea de asemenea în vedere, că produsele erau imobilizate și puse la dispoziția Resorturilor de agricultură și comerț, de industrie și de alimentare⁵. Tot în scopul cunoașterii cantității de mărfuri, la 31 decembrie 1918 Consiliile naționale comitatense erau îndrumate să dea dispoziții tuturor șefilor de gări, ca mărfurile ce se găseau în gări fără stăpîn, sau pe care proprietarul nu putea să le transporte, să fie inventariate și anunțate, făcîndu-se propuneri și pentru păstrarea lor⁶. La 29 ianuarie 1919 Resortul de agricultură și comerț cerea prefecturilor județene să ordone conșcrierea de urgență, pe plase a următoarelor produse: cînepă, cauciuc, lumînări, piei brute, piatră vînată, saci, semințe, vite de reproducție. Comerțul cu aceste articole — se spunea în adresa respectivă — era interzis cu desăvîrșire, „dreptul de distribuție fiind rezervat exclusiv Resortului”⁷.

¹ Arh. Stat. Sibiu, fond. *ASTRA*, Pachet 616; Biblioteca Acad. R. S. România, Filiala Cluj-Napoca, Arh. Istorică, fond. *Reghin 1918*; Loc. cit. Secția *Manuscrise Mss rom.* 316, p. 12.

² Vezi *Drapelul*, nr. 22 din 30 oct. 1919; Arh. Stat. București, fond. *Consiliul Dirigent*, d. 128/1919, f. 1; III, d. 45/1919, f. 37—40.

³ *Dezbaterile adunării deputaților 1919—1920*, p. 577.

⁴ Ordonanța nr. 811 c. din 15 iulie 1919 a Res. Alimentației, *Gazeta Oficială publicată de Consiliul dirigent*, nr. 45—46 din 30 iulie, 6 august 1919, p. 4 (mai departe: *Gazeta Oficială...*).

⁵ *Gazeta Oficială*, nr. 2 din 11/24 decembrie 1918, p. 12.

⁶ Arh. Stat. Sibiu, fond. *ASTRA*, pachet 616.

⁷ Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond. *Prefectura județului Cojocna*, act 304/1919.

Consiliul Dirigent a decis și inventarierea depozitelor de alimente și materiale care aparținuseră armatei austro-ungare. În martie 1919 s-a hotărât instituirea pe lângă Resortul de Comerț a unui Birou Central al Materialelor, care să inventarieze și să administreze toate materialele rămase pe teritoriul Transilvaniei de la fostele armate ale Puterilor Centrale. Biroul era format dintr-un delegat al Secției de Oorganizare VI—VII a Armatei, al Resorturilor de comunicații, de industrie și de comerț⁸.

În condițiile unei acute lipse de mărfuri, pentru a putea dirija și controla aprovizionarea populației și a combate specula, Consiliul Dirigent — așa după cum am mai amintit — a decis interzicerea comerțului liber și a exportului de alimente, punând întregul mecanism sub controlul său și condiționând orice mișcare de mărfuri dintr-un loc în altul de o aprobare prealabilă a forurilor competente, inaugurându-se în fapt sistemul permiselor.

La 27 decembrie 1918 printr-o Notă circulară a Resortului de agricultură și comerț se făcea cunoscut că „pentru a putea face față arzătoarelor trebuințe și pentru a ne înlesni greaua operă a unei drepte împărțiri“ se oprea transportarea dintr-o localitate în alta a articolelor alimentare (cereale, făină, zahăr, ulei), a petrolului, benzinei și a combustibilului (lemn, cărbune, cocs). La 28 decembrie 1918 același Resort înștiința Consiliile naționale comitatense și comunale că din motivul „de speculă neomenească și primejdioasă ce se face pe scară întinsă“, se oprea cu desăvârșire și vânzarea și transportarea în altă localitate, fără autorizație prealabilă, a tuturor mărfurilor și fabricatelor de primă necesitate ca: piei, talpă, lână, in, cînepă, stofe, săpun, luminări etc. Distribuirea acestor mărfuri urma să se facă de către Resort, pe comitate, prin organele desemnate și în nici un caz prin persoane particulare⁹. Încă în primul număr al „Gazetei Oficiale“, Romul Boilă cerea Consiliilor naționale române comitatense și comisarilor de alimentare să împiedice orice export de alimente de pe teritoriul pe care acestea își exercitau atribuțiile, exportul ținînd strict de competența Resortului de comerț. La 27 decembrie 1918, printr-o Notă circulară a Resortului de agricultură și comerț, motivată „de probele neîndoioase ce le avem, că speculanții și răuvoitorii, folosesc toate mijloacele, ca să golească de mărfuri și produse teritoriile“ administrate de Consiliul Dirigent, se oprea cu desăvârșire orice export, care nu avea autorizația prealabilă a Resortului. Contravenienții riscau să li se confiște mărfurile și să fie dați în judecată¹⁰. Pe aceeași linie, la 31 decembrie 1918 Resortul amintit în înțelegere cu cel de comunicație și cu Comandamentul Trupelor din Transilvania, cerea Consiliilor naționale comitatense ca acestea de urgență să dea „ordin la toți șefii de gări, officii și garde ca să oprească orice fel de trecere de mărfuri peste granițele imperiului — pentru care nu s-au exdat permise de la noi“¹¹.

Tot în vederea înfrînării „speculei necinstite și exploatării publicului“, la 27 decembrie 1918 Resortul de agricultură și Comerț a hotărât interzicerea cu desăvârșire a comerțului intermediar, solicitînd consiliilor și gărzilor naționale, organelor armatei tot sprijinul pentru respectarea acestei dispoziții¹².

O reglementare globală a exportului, importului și a circulației mărfurilor pe teritoriul Transilvaniei s-a făcut printr-o Notă circulară a Resortului de Agricultură și Comerț, trimisă la 3 februarie 1919 prefectilor „spre știre și conformare“, însoțită de Dispoziții expli-

⁸ Loc. cit. fond. cit., act. 1669/1919; Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca, *Inv. M.* 168 proces-verbal din 21 martie 1919. (mai departe: Proces-verbal din...).

⁹ *Gazeta Oficială*, nr. 2 din 11/24 decembrie 1918, p. 11, 12.

¹⁰ *Idem*, p. 11.

¹¹ Arh. Stat. Sibiu, fond. ASTRA, pachet 616.

¹² *Gazeta Oficială*, nr. 3, p. 12.

cative privind aplicarea ei¹³. Se admitea exportul doar acelor mărfuri care aveau permise de export și transport. Permisele de export și import se eliberau numai de Resortul de Agricultură și Comerț. Pentru toate articolele alimentare, cărbuni, lemne, vite, nutreț, semințe și materii brute de primă necesitate destinate vechiului Regat se dădeau permise doar organelor guvernului.

În privința circulației interne, mărfurile erau împărțite în trei grupe, permise de cumpărare și de transport putând fi eliberate de Resortul de finanțe (aur, argint, spirit, tutun), de Resortul alimentării (alimente, lemne de foc, cocs, petrol și derivate, traverse, sare, zahăr, cărbuni, saci) și de Resortul agriculturii și comerțului (bumbac, fier brut, chibrite, hîrtie, lînă, lemn de construcție, de mină și de mobilă, metale, pielărie, sodă caustică, săpun, talpă, uleiuri minerale și vegetale, animale vii etc.). Pentru transportul pe calea ferată, permisele erau eliberate de Resortul de comunicații.

Pentru o distribuire cât mai judicioasă a mărfurilor, prin Dispozițiile de aplicare, prefecții erau îndrumați să se îngrijească de formarea în fiecare județ a unui sindicat al negustorilor, să desemneze de asemenea băncile și negustorii care să facă serviciul de angroșiști, la recomandarea reprezentanților sindicatului și în înțelegere cu comisarul de alimentare. Se stabileau și beneficiile pe care le puteau obține atât angroșiștii cât și detailiștii. Prețurile mărfurilor trebuiau să fie afișate și respectate. Organele chemate să pedepsească contravențiile erau primpretorii la sate și căpitanii de poliție la orașe.

Introducerea și menținerea sistemului de permise, acordarea lor, au constituit chestiuni mult comentate în epocă, avîndu-și fiecare partizani și adversari, suscitînd controversate luări de poziții, generînd și suficiente nemulțumiri.

În condițiile unei situații dificile privind aprovizionarea, autoritățile au căutat să evite situațiile ca produsele să se concentreze în anumite locuri, lipsind în altele, sau să se scurgă în afara teritoriului administrat de Consiliul Dirigent, încurajîndu-se astfel specula și scumpetea. De aceea, la nivelul Consiliului Dirigent s-a considerat oportună condiționarea operațiunilor comerciale de existența unui permis eliberat celor care întruneau condițiile stabilite. Intenția Consiliului Dirigent, cînd a luat aceste măsuri, inspirate și din realitățile din vechea Romînie¹⁴, a fost de bună credință, socotîndu-se ca absolut necesar controlul circulației mărfurilor. În multe cazuri se releva însă că sistemul de obținere al lor era anevoios, că necesita deplasări la Sibiu sau la Cluj, zile pierdute în așteptarea răspunsurilor, erau acuzați de venalitate funcționarii care le eliberau.

În ciuda acestor critici, unele formulate în presă, altele în incinta parlamentului, e de relevat că la nivelul central al Consiliului Dirigent s-a căutat să se intervină atunci cînd la verigile inferioare administrative sau din serviciul de alimentare s-au comis ilegalități¹⁵. Introducerea permiselor n-a fost și nici nu s-a propus să fie soluția ideală pentru rezolvarea complicatei probleme a aprovizionării populației, în acele condiții dificile, ci prin aceasta s-a urmărit doar controlul și dirijarea circulației mărfurilor. Intensificarea producției agricole și industriale refacerea mijloacelor de comunicație, restabilirea relațiilor comerciale erau factorii care puteau determina o schimbare în bine și a acestei probleme.

¹³ Arh. Stat. Brașov, fond. *Prefectura jud. Brașov, Subprefectura*, act. 346/1919.

¹⁴ „Noi nu puteam să introducem un alt sistem decît cel care era în vechiul Regat” — a declarat la 4 august 1920 Mihai Popovici în Camera. *D.A.D.1920*, p. 557.

¹⁵ Vezi și Aurel Vlad, *Răspuns și lămuriri*, Orăștie, 1920; *Activitatea Consiliului dirigent. Ancheta de la resorturile d-lor Aurel Vlad și Victor Bontescu. Precizări în fața calomniilor*, în *Renașterea romînă*, nr. 355 din 31 martie 1920; *Iuliu Maniu despre Opera Consiliului Dirigent*, în *Patria*, nr. 75 din 4 aprilie 1920.

În ședința Consiliului Dirigent din 14/27 martie 1919 s-a dezbătut și adoptat o nouă Ordonanță privind reglementarea circulației mărfurilor¹⁶. Ordonanța, anulând-o pe cea anterioară, păstra dispozițiile cu privire la importul și exportul mărfurilor și făcea precizări mai ample cu privire la comerțul intern. Se menținea sistemul permiselor pentru produsele din cele 3 grupe amintite anterior, dar pentru unele numai peste anumite greutatea, pentru celelalte se decreta comerțul liber. Aceste dispoziții, deși au constituit un prim pas spre comerțul liber, prin menținerea încă a numeroase permise, n-au satisfăcut așteptările celor care se pronunțau pentru deplina libertate a comerțului. „În dispozițiile ce le conține această ordonanță fie-ne permis — scria „Revista Economică” din 12 aprilie 1919 — să găsim de prisos necesitatea multor permise și să credem, că mai multă libertate comerțului n-ar strica... Prea multele permise scumpesc mărfurile și îngreunează circulația lor.”

Paralel cu aceste reglementări, Consiliul Dirigent a avut în vedere și procurarea alimentelor necesare aprovizionării populației și armatei la prețuri convenabile. În acest scop, s-au introdus prețurile maximale la 49 produse alimentare. Prețurile stabilite puteau fi urcate sau scăzute doar pe baza unei dispoziții a Consiliului Dirigent¹⁷. În *Comunicatul* Biroului Presei cu privire la fixarea prețurilor maximale, după ce se arăta starea grea a alimentației, se afirma că „pină acum ne putem îndeplini datoria noastră grea impusă de împrejurări, mulțumită numai bunăvoinței cetățenilor și hărniciei comisarilor de alimentare”¹⁸. La scurt timp după decretarea prețurilor maximale, la 6 martie 1919 s-au ridicat prețurile maximale la vitele cornute cu 2 cr., în speranța că se va putea astfel procura mai ușor cantitatea de carne necesară. În cazul în care această dispoziție nu se dovedea eficientă, comisarii de alimentație erau invitați să recurgă la rechiziționarea vitelor¹⁹. Condițiile concrete au făcut să se treacă la rechiziționarea cerealelor și a vitelor. „Pentru a putea satisface trebuințele armatei și altor necesități de supremă importanță se ordonează ridicarea alimentelor prin rechiziționare” — se spunea în Ordinul circular prin care s-a decis rechiziționarea²⁰. Rechiziționarea se executa prin comisiuni formate din comisarul de alimentare sau delegatul lui, un ofițer și un delegat al primăriei, din partea comunei unde se rechiziționa. Comisiile constatau cantitatea cerealelor necesare pentru însămințare, pentru hrana proprietarului și a familiei, precum și surplusul ce se rechiziționa. Alimentele rechiziționate se plăteau de primăria comunală, din sumele puse la dispoziție de comisarul de alimentare, la prețurile maximale deja stabilite. Deși printr-o dispoziție anterioară se avusese în vedere rechiziționarea a 5% din vite, la 8 martie 1919 prefectii județelor erau înștiințați că „deocamdată se va rechiziționa numai 1% din vitele existente”²¹. Pe baza datelor de care dispunea, Resortul de alimentare a fixat pe județe cantitatea de cereale și numărul de vite care trebuiau să fie rechiziționate. În acest scop, prefectii erau invitați ca în decursul consfăturilor pe care le organizau cu membrii comisiilor de rechiziționare din județ, să se repartizeze cifrele globale ce reveneau județului pe plase și comune. Autoritățile administrative trebuiau să facă cunoscut populației că „interesele statului au pretins ordonarea rechiziționării”²².

¹⁶ Ord. nr. 2164/C. al Res. agr. și comerț, finanțelor, comunicațiilor și alim., *Gazeta Oficială*, nr. 22 din 25 martie/5 aprilie 1919, p. 4; Arh. Stat. București, fond *Ministerul Industriei și Comerțului*, d. 515/1920, f. 10—11.

¹⁷ *Monitorul Oficial al jud. Alba Inferioară*, nr. 6 din 28 febr/13 martie 1919, p. 24.
¹⁸ *Patria*, nr. 9 din 12/25 febr. 1919; *Telegraful Român*, nr. 21 din 21 febr. 6 martie 1919.

¹⁹ Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond. *Prefectura jud. Cojocna*, act. 535/1919.

²⁰ Ord. circular nr. 5829/1919 din martie 1919 semnat de președintele Cons. Dirigent, șeful Res. de alimentare și de Comandantul trupelor din Transilvania. Loc. cit., f. cit., act. 535/1919.

²¹ Loc. cit., f. cit., act. 950/1919.

²² Ibidem.

Rechiziționarea cărnii de vită și de porc la prețuri maximale n-a determinat neapărat o reală sporire a cantităților destinate armatei și populației. Măsura respectivă a pricinuit însă mari nemulțumiri în rândurile țăranilor, mulți dintre ei greu încercați de rechizițiile din timpul războiului.

Semnificative sînt argumentele pe care le aduce la 14 martie 1919 prefectul județului Cojocna într-un raport adresat Resortului de alimentare, pe temeiul cărora recomanda să se renunțe atît la prețurile maximale fixate la carnea de vită și porc cît și la rechiziționarea acestor articole. Un suport în acest sens îl constituia experiența făcută într-o plasă din județ, în care se lăsase comerțul liber, cu abandonarea prețurilor maximale, aceste măsuri avînd ca rezultat sporirea cantității de carne²³. Stări de lucruri asemănătoare pentru aceeași zonă rezultă și dintr-un raport al șefului Resortului de alimentare din 19 martie 1919 adresat președintelui Consiliului Dirigent, întocmit pe baza informațiilor primite de la comisarul de alimentare.

Datorită numeroaselor nemulțumiri manifestate pe întreg cuprinsul Transilvaniei, Consiliul Dirigent s-a văzut silit să decidă sistarea rechiziționării de vite. Procurarea vitelor necesare populației și armatei urma să se facă prin cumpărări, fie direct, fie prin furnizori²⁴.

Nu mult după sistarea rechiziționării de vite, printr-o ordonanță din 14 mai 1919 se decreta încetarea cu ziua de 20 mai 1919 a oricărei rechiziționări de alimente de pe cuprinsul celor 15 județe aflate efectiv sub administrația Consiliului Dirigent²⁵. Această decizie fusese luată — se spunea în Ordonanță — „spre a ușura populației neaprovizionate cu alimentele cele mai necesare, cîștigarea acestora din mîină liberă, de altă parte de a înlesni trecerea de la sistemul de azi de alimentare publică — la viața normală de alimentare particulară”. Încetînd rechizițiile, prin aceeași ordonanță se reglementa în detaliu comerțul cu cereale. Astfel, se fixau două perioade, una între 21 mai — 1 iunie, în care se admitea cumpărarea de alimente destinate populației doar de către oficialități (reprezentanții orașelor și antistiile comunale) și o a doua începînd cu 1 iunie în care se permitea locuitorilor de pe teritoriul amintit cumpărarea de alimente, „în măsura lipsurilor care se pot ivi pînă la 1 august data recoltei nouă”. Comerțul în mare cu alimente rămînea în continuare interzis, fără aprobarea directă a Resortului de alimentare. Toată vama morilor se declara sechestrată la prețurile maximale, pentru a putea fi folosită de primăriile comunale în alimentarea celor neavuți. Exportul de alimente era în continuare interzis fără aprobarea aceluiași Resort. Transportul unei cantități de alimente mai mare de 80 kg avea nevoie de un permis eliberat pentru județ de comisarul de alimentare, iar în afara județului de Resortul alimentării. Aprovizionarea populației cu zahăr, sare, petrol și derivatele sale se făcea în conformitate cu vechile dispoziții. Comisariatele de alimentare, menținute încă, aveau obligația specială de a aplica, controla și supraveghea respectarea acestor dispoziții. Puțin mai tîrziu, printr-o Ordonanță din 20 mai 1919, se permitea comerțul liber cu mărfuri industriale pe teritoriul trecut sub administrația Consiliului Dirigent²⁶. Pentru o perioadă de tranziție însă, dreptul de distribuire a produselor fabricilor sau uzinelor de fier, a chibritelor, hîrtiei, sulfatului de cupru, a lemnurilor de construcții, fasonate și de mine îl avea în exclusivitate Resortul de agricultură și comerț. Fabricile de talpă, piele și postav puteau

²³ Ibidem.

²⁴ Proces-verbal din 6 mai 1919.

²⁵ Ordonanța nr. 565/1919 C. din 14 mai 1919 despre unele dispozițiuni de tranziție în ce privește comerțul liber cu alimente. Arh. Stat. Cluj-Napoca, f. cit., act. 736/1919.

²⁶ *Gazeta Oficială*, nr. 29—30, p. 5—6; *Foaia Comercianților Români* (Brașov), nr. 15 din 1 iunie 1919, p. 3.

destina comerțului doar cantitățile care treceau peste cotele fixate pentru acoperirea necesităților populației.

Din prezentarea conținutului celor două Ordonanțe sînt sesizabile eforturile de depășire a stărilor tranzitorii din domeniul comerțului și ale aprovizionării, impuse de factori interni și externi, și de apropiere de condițiile normale de activitate. Era însă o revenire lentă cu păstrarea temporară a unor interdicții necesare.

Așa după cum măsurile de interzicere a comerțului liber de mărfuri n-au determinat o simțitoare scădere a prețurilor, nici decretarea comerțului liber cu unele articole n-a avut pretutindeni efectul dorit, precum rezultă și dintr-un raport al prefectului județului Bihor din 11 iunie 1919 înaintat Consiliului Dirigent²⁷. Era nevoie de mai multe și mai ample acțiuni — sugerate și de raport —, de o intensificare a eforturilor tuturor autorităților pentru a se putea impune respectarea dispozițiilor cu privire la prețurile mărfurilor ca și de pedepsirea exemplară a celor vinovați.

Noi și importante măsuri cu privire la recolta nouă, la comerțul cu cereale și la aprovizionarea populației s-au luat la 15 iulie 1919²⁸. În conformitate cu dispozițiile cuprinse de Ordonanța adoptată în acea zi, cerealele obținute de pe un teritoriu mai mare de 100 iug. cad. se imobilizau și se rechiziționau la prețurile stabilite, iar cele obținute de pe un teritoriu mai mic de 100 iug. cad. se lăsau libere în comerț. „Acuma — scria „Patria” din 23 iulie 1919 — țaranul e liber din nou pe produsul muncii sale. Nădăjduim că această întâie rîndunică a păcii va aduce însă primăvara nu numai în sufletele sătenilor noștri ci și în ale orașenilor, a slujbașilor mai ales. Adică ne place să credem că liberul comerț cu cereale va contribui la ieftinirea vieții”. Se stabileau, de asemenea, minimul de alimente necesar unei familii. Pentru aplicarea acestor dispoziții se formau în județe și în orașe cu drept de municipiu Comisii de aprovizionare, compuse din 3 membri, avîndu-l ca președinte pe subprefect sau pe primarul orașului cu drept de municipiu. Comisia se găsea sub controlul nemijlocit al prefectului și al Resortului de alimentare. O dată cu constituirea Comisiilor de aprovizionare — așa după cum am mai arătat — Comisariatele de alimentare se desființau cu data de 1 august 1919. Comisiile se îngrijeau și de aprovizionarea populației cu articole de primă necesitate ca: zahăr, petrol și derivate, dirijînd și cumpărările din cerealele rechiziționate, de către populație. În privința comerțului în mare cu cereale, a exportului și a transportului de alimente se mențineau dispozițiile anterioare.

Consiliul Dirigent a făcut numirile în Comisiile de aprovizionare județene în ședințele din 7 și 11 august 1919, pe baza propunerilor primite din partea subprefecților.

În toamna lui 1919, la 18 noiembrie, s-au luat noi dispoziții cu privire la recolta obținută, hotărîndu-se contingentarea recoltei pe județe. Transportul cerealelor dintr-un județ în altul era permis doar cu aprobarea Comisiilor de aprovizionare, care erau sfătuite să se străduiască eă cumpere cereale „cu bună învoială” din județul propriu²⁹.

La 8 ianuarie 1920 s-a adoptat Ordonanța pentru imobilizarea produselor agricole, semnată de I. Maniu, cu completarea că Direcțiunea Aprovizionării nu putea trece la rechiziții fără avizul prealabil al Consiliului Dirigent. „Pentru asigurarea însămintării și aprovizionării publice” — se arată în Ordonanță — se ordona pentru întreg teritoriul administrat de Consiliul Dirigent imobilizarea la toți producătorii, deținătorii și negustorii de produse agricole și derivatele acestora (grâu, orz, secară, ovăz, orzoaică, porumb, cartofi, fasole,

²⁷ Arh. Stat. București, fond. *Consiliul Dirigent*, II, d. 7/1919, f. 172.

²⁸ Ordonanță 811/C. din 15 iulie 1919 a Res. alimentării. Arh. Stat. București, fond. *cit.* I d. 6/1919, f. 19—22; *Gazeta Oficială*, nr. 45—46, p. 3—4; vezi ancheta ținută la Arad, de pregătire a ordonanței. *Românul*, nr. 39 din 17 iunie 1919.

²⁹ Proces-verbal din 18 noiembrie 1919.

mazăre, linte)³⁰. Cei ce dețineau asemenea produse, erau obligați ca în termen de 10 zile de la publicarea Ordonanței să-și anunțe cantitățile de care dispuneau. Asupra produselor imobilizate avea drept de dispoziție doar Direcțiunea Aprovizionării de la Cluj, fie direct, fie prin organele județene. Pentru a se satisface nevoile populației, ale armatei ca și cele de însămânțare, Direcțiunea le ridica în baza contingentării pe județe, orașe, plase și comune, iar în caz extrem prin rechiziționare, la prețurile indicate de Ordonanță. Se stabileau în continuare, cantitățile care se lăsau pentru hrana familiilor, prețurile cerealelor. Grîul de primăvară, orzul și ovăzul se puteau folosi exclusiv pentru însămînțare, nu și pentru consumație. Exportul de produse agricole și derivate rămînea în continuare interzis, iar în anumite situații, Resortul afacerilor industriale, de care ținea Direcțiunea Aprovizionării, putea restrînge sau chiar opri comerțul intern cu aceste produse. Transportul cerealelor necesita aprobarea Comisiilor de aprovizionare.

În aplicarea dispozițiilor acestei Ordonanțe s-au întîmpinat în unele locuri serioase dificultăți, explicabile dacă avem în vedere ansamblul realităților concrete ale epocii. În urma rapoartelor prefecturilor și ale Comisiilor de aprovizionare din județele Timiș-Torontal, Arad, Cenad și Bichiș, de exemplu, că „ridicarea cerealelor nu se poate face decît cu asistența militară“, la 4 februarie 1920 Resortul de interne solicita Comandantului Corpului VII Armată Sibiu, să-i pună la dispoziție echipe militare „pentru a da tot concursul organelor administrative și ale Direcțiunii Aprovizionării“ în procurarea cerealelor, întrucît ele erau absolut necesare aprovizionării personalului C.F.R., a muncitorilor și „populației cu desăvîrșire lipsită de alimente din nordul Transilvaniei“³¹.

Constatîndu-se la nivelul întregii Transilvanii că prin contingentare nu se obțineau rezultate mulțumitoare, la 5 februarie 1920 s-a decis, așa cum se anticipase de fapt, rechiziționarea cerealelor. Direcțiunea Aprovizionării a fost însărcinată „să o ducă la îndeplinire unde va afla de trebuință și unde va fi posibilă“³².

Procurarea de alimente pentru acoperirea trebuințelor generale a fost o extrem de dificilă problemă cu care a fost confruntat Consiliul Dirigent. Deși rechizițiile nu erau privite cu ochi buni în lumea satelor, constatăm că în perioada de funcționare a Consiliului Dirigent s-au ordonat, atunci cînd s-a ajuns la situații limită, două rechiziționări de alimente.

Stabilirea și anunțarea prețurilor maximale la diferitele produse, menite a feri pe cumpărători de prețurile exagerate de pe piață, au necesitat continue eforturi pentru a impune respectarea lor. În aceste direcții preocupările oficialității s-au îmbinat cu inițiativele particulare, acestea din urmă fiind încurajate și susținute de organele de stat. Încă prin trei Ordonanțe ale vechiului regim din iulie 1918, se constituiseră în municipii și în comunele mai mari Comisii pentru examinarea prețurilor. Deși ordonanțele respective au fost menținute în vigoare prin Decretul nr. I al Consiliului Dirigent, s-a constatat încetarea activității Comisiilor. În consecință, din însărcinarea Consiliului Dirigent subprefecției și primării orașelor trebuiau să ia „numaidecît măsurile ce vor crede necesare pentru constituirea din nou a acelor comisii“, începînd cu 1 august 1919³³. Deși constituirea Comisiilor pentru examinarea prețurilor era imperios reclamată de situațiile de pe piață, multe din ele și-au început activitatea mult mai tîrziu decît se stabilise, lucru de care se plîngea la 11 octombrie 1919 Resortului de interne, subprefectul județului Brașov. Comisia din acest județ — arăta

³⁰ *Gazeta Oficială*, nr. 79 din ian. 1920, p. 1—3.

³¹ Arh. Stat. București, fond. C.D. II, d. 3/1920, f. 136.

³² Proces-verbal din 5 febr. 1920.

³³ Ordonanța nr. 3259 din 18 iulie 1919 a Res. de Interne pentru funcționarea Comisiunilor municipale și locale pentru examinarea prețurilor. *Gazeta Oficială*, nr. 41—44 din 10, 17, 21, 26 iulie 1919. p. 8; *Dacia*, nr. 211 din 30 iulie 1919.

el — s-a constituit la timpul fixat. Nu același lucru s-a întâmplat în județele din jur: Făgăraș, Trei-Scaune, Tîrnava Mică, Tîrnava Mare și Odorhei, ceea ce, după opinia lui, făcea „... și munca noastră zadarnică”³⁴.

În lupta împotriva scumpetei și a speculei s-a angajat cu multă vigoare și presa. Se căuta dezvăluirea cauzelor care generaseră cele două fenomene, se demascau abuzuri și se cerea, mai ales, o mai hotărîtă intervenție din partea autorităților în combaterea lor³⁵.

Atunci cînd intervenția autorităților nu era întru totul eficientă, în multe locuri, tot prin intermediul presei, s-a făcut apel la publicul larg să se organizeze pentru a-și apăra interesele. „Măsurile luate de stat pentru a împiedica jaful și cîștigurile nepermise au fost... timide. De aceea — continua „Românul” din 17 iulie 1919 — toate categoriile de cetățeni prin asociații, societăți și comitete să caute să apere drepturile și averea tuturor”. Luîndu-se ca model și în acest caz, ca în multe altele, realitățile din vechiul Regat³⁶, în luna septembrie 1919 s-au înființat și în orașele din Transilvania *Ligi ale consumatorilor*, care grupau în general funcționari. „Sîntem exploatați în modul cel mai neomenos de către specula, care din zi în zi devine tot mai nerușinată” — se spunea în Apelul lansat în „Gazeta Transilvaniei” din 2 septembrie 1919 — în vederea constituirii Ligii consumatorilor la Brașov. În încheierea Apelului se manifesta speranța că „Dacă vom fi solidari și energici acțiunea noastră nu va întîrzia să-și arate roadele”. Apelului amintit i-a răspuns „un public numeros”, astfel că la 3 septembrie 1919 s-au pus bazele Ligii consumatorilor la Brașov³⁷.

În condițiile în care „scumpetea a devenit deja un monstru îngrozitor, ce amenință să ne înghită”, toți membrii Ligii din Lugoj înființată la 15 septembrie 1919 erau invitați să participe la ședințele în care se propuneau prețurile maximale la articolele de primă necesitate³⁸. Erau chemați să intre în rîndurile Ligii toți locuitorii orașului Lugoj, indiferent de naționalitate, pentru ca astfel acțiunile ei să cîștige în eficacitate.

La Sibiu din inițiativa prefectului județului s-a constituit de asemenea o Ligă a consumatorilor, întrucît „autoritățile nu pot să facă totul pentru ocrotirea celor jefuiți”³⁹.

Ligile consumatorilor au fost asociații obștești cu caracter neoficial, izvorîte din necesitățile vieții. Ele propuneau prețurile maximale, controlau respectarea lor, se interesau de modul de acordare a permiselor, căutînd să împiedice obținerea lor prin mită sau influență, vegheau ca să facă comerț doar cei care întruneau condițiile legale stabilite de Consiliul Dirigent.

Pentru a se combate cu șanse sporite scumpetea și specula, se impunea în mod imperios și sporirea cantității de produse, și prin schimburile comerciale cu celelalte regiuni ale țării sau cu piețele externe. Condițiile concrete de după Unire, rezultate ale unei dezvoltări politice, administrative și economice separate, au făcut ca și schimburile comerciale între Transilvania și restul țării să fie supuse controlului autorităților. Era și aceasta o situație tranzitorie, tot așa cum era și interzicerea comerțului liber pe teritoriul Transilvaniei. Barierele politice odată înlăturate, se va realiza însă în ritm alert și o dispariție a particularităților regionale.

³⁴ Arh. Stat. București, fond. C.D., III, d. 16/1919, f. 16.

³⁵ *Drapelul*, nr. 61, 65, 89, 103/1919; *Patria*, nr. 6, 23, 210, 214, 239/1919; *Curierul Hunedoarei*, nr. 27/1919; *Cuvîntul Poporului*, nr. 7/1919.

³⁶ *Renașterea română*, nr. 168 din 16 august 1919, anunțînd formarea Ligii Consumatorilor la București, aprecia că, „O asemenea ligă și-ar avea locul desigur și peste Carpați.”

³⁷ *GazTrans*, nr. 182 din 4 sept. 1919.

³⁸ *Drapelul*, nr. 97 din 25 sept. 1919.

³⁹ *Renașterea Română*, nr. 201 din 27 sept. 1919.

Din Transilvania se livrau pe piețele din vechiul Regat lemne, carne, cărbuni, cartofi, ceapă, mere etc., în timp ce de acolo se procurau cereale, petrol și derivate, produse textile etc. Din primele zile ale lunii februarie 1919, în urma înțelegerii realizate cu Direcțiunea Aprovizionării din București, permisele pentru diversele mărfuri s-au eliberat numai la cererea Direcțiunii, iar expedierea s-a făcut prin firme și particulari, cu respectarea prețurilor maximele⁴⁰.

Din inițiativa Resortului de agricultură și Comerț s-a înființat la București un Birou de legătură, condus de Iulie Enescu, cu menirea de a interveni pe lângă autorități în interesul negustorilor din Transilvania și de a-i pune pe aceștia din urmă în legătură cu comerțianții din vechiul Regat⁴¹.

Tot în scopul ușurării cumpărării de mărfuri exclusiv din vechiul Regat, în ședința Consiliului Dirigent din 22 octombrie 1919 s-a decis să se formeze o Comisie din delegați ai Resorturilor de finanțe, agricultură, comerț și industrie, care să delibereze asupra tuturor cererilor de acreditive în lei pentru vechiul Regat. Resortul finanțelor urma să pună, după putință, la dispoziția celor recomandați de Comisie sumele necesare în lei, în schimbul sumelor depuse în coroane la casieria Resortului de Agricultură⁴².

În repetate rânduri Consiliul Dirigent s-a preocupat de aprovizionarea Transilvaniei cu făină de grâu adusă de dincolo de Carpați. În unele cazuri, s-au întâmpinat dificultăți cu transportul grăului sau al făinii spre Transilvania, fapt pentru care N. Costea, delegatul Transilvaniei în Direcția Aprovizionării din București, a făcut demersurile ce se impuneau pe lângă Direcțiunea Generală C.F.R., pentru acordarea vagoanelor necesare.

Pentru facilitarea aprovizionării cu cereale din vechiul Regat, s-a hotărât ca județele din estul Transilvaniei să și le procure direct prin Direcția Generală de Aprovizionare din București. Consiliul Dirigent a reușit ca prin intermediul Ministerului de Industrie și Comerț să aducă în Transilvania importante cantități de produse textile.

Mai ales la începutul activității sale Consiliul Dirigent a căutat să aducă alimente din Serbia, dând în schimbul lor cărbuni. Mai apoi, s-au acordat mai multe permise pentru exportul de sare în Iugoslavia, cu obligația de a aduce în compensație alimente⁴³. Prin convențiile încheiate, în compensație, cu firme din Viena, în Transilvania au sosit, inițial prin Iugoslavia, apoi prin Budapesta articole și mărfuri de primă necesitate de peste câteva zeci de milioane coroane ca: zeci de vagoane de dinamită și explozivi, absolut necesare exploatarea miniere, oțeluri speciale, mașini, materiale pentru căile ferate. În schimbul lor s-au dat vite îngreșate, cartofi, ceapă, fasole, lemne de foc și de construcții, „tot articole care sînt în abundență în teritoriul administrat de Consiliul Dirigent și al căror export se poate face fără ca interesele populației întregii României să sufere ceva”⁴⁴. Pentru a prospecta piața și a mijloci aceste schimburi la Viena, a funcționat o Reprezentanță comercială a Resortului de Agricultură și Comerț.

În perioada de după unire, se resimțea necesitatea unei instituții românești care să realizeze un intens comerț en-gros. În consecință, din inițiativa Resortului de Agricultură și Comerț s-au pus bazele Băncii Centrale pentru Industrie și Comerț, cu sediul inițial la

⁴⁰ *Renașterea Română*, din 5/18 martie 1919.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 130 din 1 iulie 1919.

⁴² Proces-verbal din 22 oct. 1919; Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond. *Resortul Agriculturii*, pachet 4/1919, f. 1233.

⁴³ Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond. *Tribunalul Cluj*, d. 5/1920.

⁴⁴ Memoriu înaintat de Victor Bontescu la 6 noiembrie 1919 Președinției Consiliului Dirigent, care la 9 nov. l-a trimis primului ministru Arthur Văitoianu. Arh. Stat. București, fond. *Minister Ind. și Comerț*, d. 515/1920, f. 9—10.

Sibiu, apoi la Cluj⁴⁵. Înființată sub egida Consiliului Dirigent, Banca s-a bucurat de un larg sprijin din partea acestuia precum și din a autorităților subordonate. Beneficiind de permise de import și export acordate de Consiliul Dirigent, Banca a participat la comerțul de mărfuri intern și extern pe cont propriu. Aceasta a fost de fapt nota dominantă în activitatea de început a Băncii, concretizată în cumpărarea și vânzarea mărfurilor de pe teritoriul Transilvaniei, organizarea unor campanii pentru aducerea de mărfuri din vechea Românie și din străinătate, din Italia de exemplu.

Pentru mărfurile textile aduse din Italia la solicitarea Consiliului Dirigent Banca a contractat un împrumut de 4 milioane lire la Banca Feltrinelli din Milano, având drept acoperire 6 bonuri de tezaur de câte un milion fiecare, puse la dispoziția Consiliului Dirigent de către guvern⁴⁶. Prin poziția privilegiată pe care o avea, ceea ce a atras nemulțumiri firești din partea altor cercuri comerciale, Banca a reușit „să importe în țară — cantități enorme de tot felul de mărfuri, care lipseau aici”⁴⁷.

Dispozițiile privind reglementarea circulației interne a mărfurilor, importul și exportul, comerțul intermediar, sau respectarea prețurilor maximele au fost deseori încălcate de persoane averse de câștiguri facile, ceea ce a determinat intervenția autorităților împotriva acestor speculanți. În unele cazuri, vinovate de abuzuri sau de luare de mită s-au făcut și persoane oficiale, împotriva cărora s-au luat măsuri similare. „Scumpirea fără de margini pe zi ce merge a articolelor de trai — potrivită de a menaja nemulțumirea generală a publicului consumator, — se spunea într-un Ordin circular al Resortului de Justiție — nu se poate atribui lipsei acelor articoli, ci în cea mai mare parte împrejurrării, cunoscută îndeobște, că toți chemații și nechemații umblă după afaceri speculative și în pofta lor nesăbuită de câștig se folosesc fără sfială și de cele mai murdare mijloace ca să-și poată ajunge scopul... Toți aceștia... trebuie aduși la rezon fără nici o cruțare, oricine ar fi ei, pînă nu-i tîrziu”. De aceea trebuie „...să-i urmărim pe acești criminali uitați de sine și făcîndu-i imposibili să-și continue manoperele lor de exploatare speculanți, să restabilim ordinea de drept și încrederea publicului în organele statului”⁴⁸. Presa și documentele de arhivă oferă numeroase exemple de comercianți pedepsiți pentru nerespectarea dispozițiilor în vigoare, ca și de persoane oficiale tratate la fel⁴⁹.

După ce am prezentat principalele linii directoare ale activității Consiliului Dirigent în domeniile comerțului și aprovizionării populației, aflate în realitate într-o și mai strînsă conexiune decît le-am relevat noi și într-o intercondiționare reciprocă cu aspectele agrare, industriale și financiare, vom prezenta cîteva stări de fapt privind situația alimentației, demersurile autorităților județene sau locale pentru îmbunătățirea situațiilor și crearea de către Consiliul Dirigent pentru regiunile cele mai atinse de flagelul lipsurilor a unor organisme locale, a căror atribuție principală era grija pentru aprovizionarea locuitorilor. Toate acestea vor evidenția odată mai mult acuitatea problemei aprovizionării populației în întreaga perioadă de activitate a Consiliului Dirigent, lipsurile nenumărate care s-au abatut asupra maselor muncitoare de la orașe și sate.

⁴⁵ Gheorghe Iancu, *Banca Centrală pentru Industrie și Comerț din Cluj (1919—1920)*, în *Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 258—264.

⁴⁶ Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond. *Banca Centrală pentru Industrie și Comerț Cluj*, d. 7/1919—1920, p. 15, 21, 71.

⁴⁷ *Dacia Traiană*, nr. 19 din 14 mai 1920.

⁴⁸ Ordin circular nr. 11631/1919 Pres. Just. din 7 oct. 1919, semnat de Emil Hațieganu, adresat procurorilor generali și tuturor primprocurorilor de tribunale. Arh. Stat. Cluj-Napoca, fond. *Tribunalul Cluj*, d. 9/1920, f. 5—6.

⁴⁹ Loc. cit., fond. cit. d. 9/1920, f. 5—6; d. 5/1920, f. 33, 48, 69, 134, 165; Arh. Stat. București, fond. C.D. II, d. 3/1920, f. 146—147; d. 249/1919, f. 6; *Renașterea Română*, nr. 128 din 28 iunie 1919.

Urmărind rapoartele mai multor consilii naționale comunale din comitatul Mureș-Turda de la sfârșitul lunii decembrie 1918 și din ianuarie 1919, se constată că starea alimentară era destul de precară, rezervele erau ca și inexistente, solicitându-se din multe părți ajutoare pentru cei lipsiți⁵⁰.

Consiliul Național Român din Oradea—Bihor a reluat în discuție la 24 ianuarie 1919 situația alimentară din comitat, lucru pe care îl făcuse și la 15 ianuarie, făcându-se cunoscut că întrucât alimentația populației din comitat era asigurată doar pînă la 15 februarie, „...pentru evitarea eventualei catastrofe se vor face sechestrări și unde se va afla alimente în belșug, acestea vor fi răscumpărate și susținute pentru cei lipsiți”⁵¹. În septembrie 1919 prefectul județului Bihor a înaintat Resortului de Interne două cereri, pe care acesta le-a transmis la 10 septembrie 1919 Resortului de alimentare cu recomandarea ca să se îndeplinească de urgență solicitările de petrol, chibrituri, zahăr, luminări, oțet, lemn, cărbuni, tutun și spirt ale populației din județ, „fiind interesul bine priceput al nostru ca populația să fie aprovizionată cu materialele de primă necesitate și astfel să fie îndestulată și liniștită”⁵².

La 20 decembrie 1919, printr-un raport confidențial înaintat președintelui Consiliului Dirigent, prefectul județului Bihor revenea pe larg la situația alimentară a județului⁵³. „După cum v-am raportat și mai nainte situația alimentară a județului Bihor este tristă și deplorabilă, lipsind aproape cu desăvîrșire toate articolele de primă necesitate. Poporul este indignat și iritat în urma stărilor actuale și dacă într-astfel de împrejurări nu se va ajuta grabnic, putem fi expuși la celea mai triste urmări”. Între cauzele care au generat situația aceasta grea, prefectul indica „piedicile care se pun neconținut comerțului liber. Consiliul Dirigent a primit principiul comerțului liber, lipsesc însă mijloacele care să propășească și să dezvolte acest comerț”. Alte cauze erau sistemul de permise, starea precară a mijloacelor de comunicație.

La 31 decembrie 1919, după întocmirea raportului amintit, prefectul județului Bihor, Nicolae Zigre, a expus într-o ședință a Consiliului Dirigent situația alimentară din județ și din orașul Oradea într-o manieră similară raportului confidențial, apreciind că era absolut necesar „să se ia măsuri grabnice pentru a afla o soluție practică”⁵⁴. Demersurile întreprinse pe lângă Consiliul Dirigent nesoldîndu-se cu rezultate mulțumitoare, subprefectul județului Bihor îl înștiința printr-o telegramă pe însuși primul ministru A. Vaida despre lipsa de alimente din județ⁵⁵. De asemenea, această situație a fost adusă și în fața parlamentului, la 16 ianuarie 1920 citindu-se în Cameră cererea orașului Oradea și a județului Bihor de a se lua „măsuri urgente pentru aprovizionarea populației cu articole de primă necesitate”⁵⁶.

Greutățile ivite în transportul alimentelor — fenomen general al epocii — au creat în toamna lui 1919 serioase probleme și în județul Solnoc-Dobica. Ca urmare a intervenției subprefecturii pe lângă Resortul de interne, acesta a cerut în noiembrie 1919 Direcțiunii Centrale a C.F.R. din Cluj să pună la dispoziția subprefecturii vagoanele solicitate, pentru a se putea transporta semințe și alimente de care populația avea extrem de mare nevoie⁵⁷.

⁵⁰ Biblioteca Academiei R. S. România, Filiala Cluj-Napoca, Arhiva istorică, fond. Blaj 1918.

⁵¹ Arh. Stat. București, fond. *Consiliul Național Român Oradea—Bihor*, d. 22/1919, f. 1.

⁵² Loc. cit., fond. C.D. III, d. 19/1919, f. 7—8.

⁵³ Loc. cit., fond. cit. II, d. 19/1919, f. 10—11.

⁵⁴ Proces-verbal din 31 dec. 1919.

⁵⁵ Arh. Stat. București, fond. *Președinția Consiliului de Miniștri*, d. 30/1920, f. 31.

⁵⁶ D.A.D. 1919—1920, p. 253.

⁵⁷ Arh. Stat. București, fond. C.D. III, d. 65/1919, f. 70.

La 3 iulie 1919, printr-o adresă confidențială, Resortul de interne înainta celui de alimentare părțile din rapoartele prefectilor județelor Bistrița-Năsăud, Hunedoara și Tîrnava Mare, care se refereau la situația alimentară, cu indicația de „...a dispune să se satisfacă de urgență lipsurile arătate”⁵⁸.

În Raportul întocmit la 10 martie 1920 de noul prefect al județului Bistrița-Năsăud se cereau insistent alimente pentru populația județului „...care se află în stare neliniștită, aproape de turburări”, deoarece — socotea el — „E datoria... Consiliului Dirigent de a sări întru ajutorul publicului și a lucra din toate puterile la calmarea spiritelor, pentru că nepunîndu-le la dispozițiune cucuruzul și grîul trebuincios — foamea răul sfătuitor — îi va împinge la atari lucruri de care... nici de gîndit nu-i bine”⁵⁹.

Dificultăți în aprovizionarea populației s-au semnalat și în județul Satu Mare. Lipsa fondurilor necesare procurării articolelor de primă necesitate pentru locuitorii din orașul Satu Mare a determinat Consiliul orășenesc să voteze la 30 decembrie 1919 propunerea Comisiei de aprovizionare de a se contracta un împrumut de 4 mil. cor., cerîndu-se apoi și aprobarea Consiliului Dirigent⁶⁰, aprobare ce se va obține.

În ianuarie 1920 ațit prefectul (10 ianuarie), cît și subprefectul județului Satu Mare (16 ianuarie)⁶¹ au înaintat Consiliului Dirigent cuprinzătoare rapoarte privind situația în ansamblu a județului în anul 1919. „Greutățile cele mai mari le întîmpinăm în chestia alimentării” — se spunea în raportul prefectului. Din cauza inundațiilor și a grindinei, recolta de primăvară fusese aproape în întregime nimicită, astfel că semințele trebuiau aduse din alte părți. „Starea e foarte serioasă, ajutorul trebuie să vie necondiționat iute” — continua raportul. În vederea impulsionării acțiunii de aprovizionare a populației, se sugera Consiliului Dirigent înființarea unui Oficiu special cu sediul în Satu Mare, pus sub conducerea unui comisar guvernial cu largi atribuții, care să coordoneze aprovizionarea județelor Satu Mare, Maramureș și eventual Sălaj. În încheiere, referitor la aprovizionare se considera că „dacă vom satisface alimentarea populației barem într-un mod modest, nu vor fi expuși nici la mișcare, eventual periculoasă pentru ordinea publică. Altfel nu putem lua siguranță că primăvara nu vor porni atari mișcări”. Din informațiile de care dispunem nu rezultă că un astfel de Oficiu solicitat s-ar fi înființat.

Raportul subprefectului se referă aproape în exclusivitate la „stările, aprovizionarea și lipsurile județului Sătmar” în anul 1919. Producția agricolă a anului 1919 fiind foarte slabă, mai mult de jumătate din populația județului era lipsită de alimente. Cu toate repetatele sesizări ale subprefectului făcute Consiliului Dirigent, Direcției Aprovizionării, guvernului de la București, cantitatea de cereale primită de județ în cursul anului 1919 a fost cu totul insuficientă. După ce se arată cît și cui au fost repartizate cantitățile primite, se conchidea: „Din toate acestea este evident, că aprovizionarea județului este în stare absolut mizerabilă, între locuitorii mai săraci a izbucnit deja tifosul... populația flămîndă înclină către ideile bolșeviste”. Se cereau insistent semințe pentru asigurarea semănăturilor de primăvară, deoarece recolta de primăvară a fost în județ în mare parte compromisă. Cele două rapoarte, la care s-au adăugat cu siguranță și altele, învederează cît de dificilă a fost pentru autorități, din cauze obiective și subiective, chestiunea aprovizionării populației, implicit lipsurile pe care le-au îndurat și starea de nemulțumire și agitație în care se găseau locuitorii județului.

⁵⁸ Loc. cit., fond. cit., II, d. 2/1919, f. 97.

⁵⁹ Loc. cit., fond. cit., II, d. 3/1920, f. 172.

⁶⁰ Loc. cit., fond. cit., III d. 94/1920, f. 19—20.

⁶¹ Arh. Stat. București, fond. C.D., II d. 3/1920, f. 284—288, 289—305.

La fel ca și în cazul județului Satu Mare, lipsa de fonduri pentru procurarea articolelor de primă necesitate se resimțea și în județul Maramureș. De aceea, la 18 iunie 1919 subprefectul solicița aprobarea prefectului pentru un împrumut de 10 milioane coroane de la banca „Albina”, garantat cu toată averea mobilă și imobilă a județului, precum și a impozitului de dare județean, „pentru cumpărarea alimentelor și a uneltelor de casă și economie de lipsă locuitorilor județului”⁶². Prefectul aprobând această cerere la 22 iunie, la 24 iunie o trimite Resortului de Interne. La 3 august 1919 Consiliul Dirigent a decis să garanteze suma de 5 milioane coroane, din împrumutul pe care județul Maramureș l-a cerut de la Banca „Albina” din Sibiu, în scopul amintit. Situația alimentară a județului Maramureș a rămas precară și în toamna și iarna lui 1919, mai ales din cauza recoltei⁶³ slabe. „Prin urmarea timpurilor anormale recolta în județul Maramureș a fost așa de slabă încît 80% din populație trebuia sprijinită de către autorități” — se spune în adresa Comisiei de aprovizionare a județului din 19 decembrie 1919 trimisă președintelui Consiliului Dirigent. Greutățile se agravau, în condițiile în care Comisia întâmpina mari dificultăți cu transportul alimentelor cauzate de lipsa vagoanelor necesare. Comisia cere sprijinul Consiliului Dirigent în acest sens, „căci numai așa vom putea liniști populația iritată”⁶⁴.

Conștient de starea grea alimentară a județului Maramureș, încă în mai 1919 Consiliul Dirigent a admis comerțul liber în județ. Și tot în luna mai, în scopul aprovizionării cu cereale a județelor din nordul Transilvaniei, în special al celui maramureșean, s-a convenit între guvern și Consiliul Dirigent ca cerealele cumpărate la prețurile maxime în zona militară, care treceau peste nevoile armate să fie distribuite populației din regiunea amintită. În acest scop, Consiliul Dirigent a înființat la Arad un Centru de aprovizionare, unde să se transporte cerealele din zona militară, să se macine și apoi să se repartizeze. S-au luat de asemenea măsuri ca și din Banat, unde se apreciască că era un surplus de cereale să se cumpere și să se transporte grânele tot la Centrul de la Arad. Intenții laudabile, care însă nu s-au împlinit decît parțial. Cantitățile care au ajuns la Arad din cele două regiuni au fost cu mult mai mici decît cele scontate. Rechizițiile și aducerea cerealelor din vechea Românie au rămas singurele soluții, pentru ameliorarea situației alimentare a acestor regiuni.

Un ținut mult încercat de-a lungul istoriei, cu locuitori dîrzi și harnici, dar peste care s-au abătut nenumărate nenorociri, a fost regiunea Munților Apuseni. Unirea Transilvaniei cu România a trezit în inimile acestor „faimoși români din Munții Apuseni” speranțe de îndreptare a situației lor. Consiliul Dirigent, cunoscînd stările grele din munți, a dovedit sollicitudine față de moși, creînd în toamna lui 1919 chiar un Comisariat al Munților Apuseni.

La 10 decembrie 1918 Consiliul Dirigent a hotărît să înființeze un Comisariat al Munților Apuseni, avînd drept atribuții „de a se îngriji de alimentarea precum și organizarea economică și industrială al aceluia ținut”⁶⁵. Peste două zile, la 12 decembrie, președintele Consiliului Dirigent îl înștiința pe Laurențiu Pop, că avînd în vedere „starea economică de tot grea în care se găsesc locuitorii Munților Apuseni”, însemnătatea acestui ținut „și serviciile neprețuite, pe care le-au adus în decursul vremurilor neamului românesc, românii din Munții Apuseni”, Consiliul Dirigent a decis înființarea unui Oficiu public pentru Munții Apuseni, cu următoarele atribuții: Găsirea modalităților de ajutorare cu alimente a regiunii lipsite de posibilitățile proprii de aprovizionare; pregătirea unei reforme a industriei de mine, lemn și piatră; îngrijirea creșterii în mod sistematic a vitelor; rezolvarea problemei

⁶² Loc. cit., fond. cit., III d. 36/1919, f. 44, 50, 51, 52.

⁶³ Memoriul prefectului către Consiliul Dirigent, *GazTrans*, nr. 217, din 17 oct. 1919

⁶⁴ Arh. Stat. București, fond. C.D., d. 4/1919, f. 353.

⁶⁵ Proces-verbal din 10 decembrie 1918.

pădurilor și pășunilor⁶⁶. La 31 decembrie 1918 s-a stabilit ca sediul Comisariatului să fie la Abrud, L. Pop să fie comisar, iar C. David, subcomisar. În cursul lunilor ianuarie-martie 1919, la dese solicitări de alimente venite din Munți, Consiliul Dirigent a trimis în mai multe rânduri alimente pentru locuitorii de acolo⁶⁷.

La 14 martie 1919 comisarul și subcomisarul Munților Apuseni au înaintat Consiliului Dirigent un amplu memoriu, în care sînt prezentate realități triste din toate sectoarele de activitate, făcîndu-se și propuneri concrete în vederea ridicării în ansamblu a regiunii, inclusiv la intensificarea comerțului și la îmbunătățirea aprovizionării populației. Pentru ca propunerile cuprinse în Memoriu să devină realitate, se sugera necesitatea înființării unui Comisariat al Munților, format din ingineri, medici umani și veterinari, profesori, funcționari, ziariști, un organ de publicitate⁶⁸.

La 19 martie Laurențiu Pop, comisarul guvernial al Munților Apuseni, făcea cunoscut președintelui Consiliului Dirigent lipsa acută de alimente în Munți. „...După cum știți în Munți nu se produce nici un soi de bucate... O parte a poporului flămînzește de pe acum și mă îngrozesc cînd mă cuget, ce va fi mai tîrziu... E timpul suprem să se facă ceva cu poporul din Munți, întrucît alimentația din partea Comisariatului [de alimentare din Blaj — G.I.] e nesuficientă”. În final, se cerea să se permită muntenilor comerțul liber cu alimente⁶⁹. Drept răspuns, președintele Consiliului Dirigent îi cerea lui L. Pop să-i trimită o listă precisă cu comunele care trebuiau urgent ajutate, lucru pe care acesta îl și face la 3 aprilie⁷⁰.

Cunoscînd situația grea a moșilor, la 30 martie 1919 șeful Resortului de alimentare a propus celui de interne, ca împreună să dea un ordin tuturor autorităților civile și militare din județele Turda-Arieș, Alba, Cojocna și Sibiu, în sensul căruia locuitorilor din comunele lipsite de alimente din Munții Apuseni, care aveau un certificat de la antistia comunală, să li se permită să-și procure din aceste județe, din locurile în care se terminaseră rechizițiile, începînd cu 5 aprilie alimentele necesare traiului, fie printr-un schimb de mărfuri, fie prin achitarea prețurilor stabilite⁷¹. Propunerea a fost acceptată în această formă, dîndu-se astfel posibilitatea locuitorilor, să încerce prin comerțul liber ameliorarea stării lor.

Intențiile de înființare a unui Comisariat al Munților nu fuseseră abandonate, ci doar amânate. Au trecut mai multe luni, pînă cînd la 8 octombrie 1919 Consiliul Dirigent a hotărît înființarea Comisariatului Munților Apuseni cu sediul la Abrud⁷². „În considerarea importanței deosebite istorice, naționale și economice a teritoriului de sub denumirea colectivă „Munții Apuseni” se înființează — se spunea în primul articol al Ordonanței — o expozitură generală a Consiliului Dirigent sub numirea „Comisariatul Guvernial al Munților Apuseni”. Printre atribuțiile sale se înscria și grija pentru asigurarea celor necesare traiului pe seama locuitorilor din raza sa de activitate.

După înlăturarea guvernului Vaida, guvernul Averescu a desființat în 1920 acest organism regional, care prin felul cum fusese conceput ar fi putut contribui în mod real la schimbarea în sens pozitiv a realităților din regiune.

⁶⁶ Arh. Stat. București, fond. cit., d. 1/1918, f. 1.

⁶⁷ Vezi loc. cit., fond. cit. II, d. 7/1919, f. 5, 6; Bibl. Acad. R.S.R. Filiala Cluj-Napoca, fond. Blaj 1918.

⁶⁸ Arh. Stat. București, fond. cit., I d. 1/1919, f. 102—107.

⁶⁹ Loc. cit., fond. cit., II, d. 7/1919, f. 4.

⁷⁰ Loc. cit., fond. cit., II, d. 2/1919, f. 25; d. 179/1919, f. 11.

⁷¹ Loc. cit., fond. cit., II, d. 7/1919, f. 20—21.

⁷² Vezi Ordonanța în acest sens; cf. *Gazeta Oficială*, nr. 57—60 din 4, 7, 11, 13 octombrie 1919, p. 15—16.

Lipsurile, specula și scumpetea prezente în societatea transilvăneană își găsesc explicația în gravele neajunsuri provocate de război, în condițiile atmosferice nefavorabile culturilor agricole din anul 1919, în existența pe teritoriul țării a mai multor semne ale valorii bănești, în deprecierea continuă a cursului bancnotelor de coroane, în activitatea unor negustori necinstiți. Se constată de asemenea și o lipsă de consecvență a autorităților în a urmări aplicarea cât mai riguroasă și mai rapidă a dispozițiilor emanate de la Consiliul Dirigent în materie de comerț și aprovizionare. Toți acești factori prezenți în societatea românească în primii ani de după război și-au pus amprenta asupra vieții maselor largi populare. Erau necesare mari eforturi din partea întregului popor român, pentru ca diversele domenii de activitate să intre în făgașul lor normal.

GHEORGHE IANCU

L'ACTIVITÉ DU CONSEIL DIRIGEANT POUR RÉGLEMENTER
LE COMMERCE ET L'APPROVISIONNEMENT DE LA POPULATION
(1918—1920)

(Résumé)

En parallèle et en étroit rapport avec les activités de normalisation de la production économique, il s'imposait la nécessité de mesures concernant la circulation et la distribution des marchandises, en essayant autant que possible de protéger les intérêts du public consommateur.

Au début le libre commerce a été interdit, l'État intervenant dans la marche de la vie commerciale. Peu-à-peu il n'y a plus eu besoin d'une autorisation donnée par les autorités, exception faite des marchandises alimentaires.

Pour venir au bout de la cherté et de la spéculation on a fixé des prix maximaux et on a stimulé la formation d'organismes des consommateurs.

En vue de l'approvisionnement de la population on a réquisitionné certains produits, et on a essayé de les faire venir d'autres régions du pays et d'autres pays. Le commerce transylvain s'est encadré organiquement dans le marché national unitaire de la Roumanie.